

Başımızın Üstünde Yeri Var Saç

"Rapunzel, Rapunzel, saçlarını aşağı bırak!" diye bağırdı kulenin dibinde duran cadı. Bunun üzerine Rapunzel uzun, örgülü, altın sarısı saçlarını cadının tırmanarak kuleden yukarı çıkabilmesi için aşağı sarkıttı...

Bu masalı okuduğumda kendi kendime şunu sormuştum: Acaba bir insanın saçları gerçekten de Rapunzel'inki gibi uzayabilir miydi? Ufak bir araştırma sonucunda bunun pek de olası olmadığını anladım. Nedenine gelince. Saçımız ayda ortalama 1 – 1,5 cm uzar. Bir saç teli ortalama 3 – 10 yıl kadar yaşayabilir. Yani, çok hızlı uzayan ve çok dayanıklı saçımız olsa bile saçımız 10 yılın sonunda ancak 1,80 m kadar uzar. Şu sıralar en uzun saçlara sahip insan ünvanını taşıyan Bay Hook'un saçları bile bir kuleden aşağı erişemeyecek kadar kısa. Yalnızca(!) 5,24 m uzunluğunda. Kuzey Tayland'ın dağlık bir bölgesinde yaşayan 85 yaşındaki Bay Hook, ilk gençlik yıllarından bu yana hiç kestirmemiş saçlarını.

İnsanoğlu saçına her zaman büyük önem vermiştir. Örneğin, Eski Yunan'da kadınlar saçlarına defne yapraklarından ya da çiçeklerden oluşan taçlar takarlardı. Saç boyama ve takma saç kullanma bu dönemde de yaygındı. Genç erkekler, erkeklığe ilk adım attıklarında saçlarını keser, onları tanrıya adarlardı.

Romalı kadınlarsa gösterişe daha düşkünlerdi. Saçlarına kurdeler, altın tokalar takar, işlemeli filelerle topuzlar yaparlardı. Özellikle sarı saçlı olmaya çok meraklıydılar. Öyle ki saçlarını kazıtır, Galyalı kadınlardan satın aldıkları sarı saçlardan yaptıkları takma saçları takarlardı.

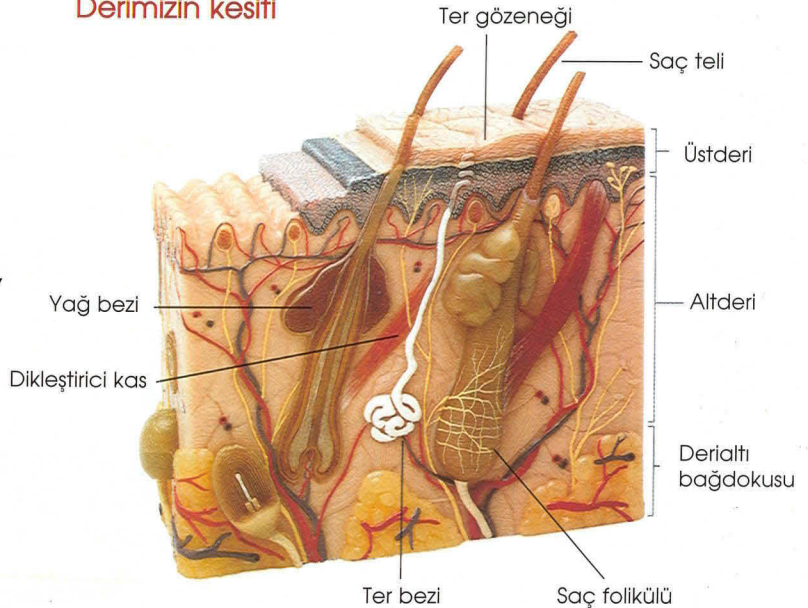

Bir saç telinin
deriden çıktığı
nokta

Bundan 200 – 300 yıl kadar önce, Barok dönemde, çok gösterişli, adeta sanat eserlerine benzeyen saçlar moda oldu. Kadınlar takma saç kullanarak saçlarını bir piramit gibi tepelerinde toplar ve onları inciler, kurdeler ve çiçekler, tüyler, meyveler ve hatta minyatür yelkenlilerle süslerlerdi. Erkekler de kadınlardan geri kalmaz, abartılı takma saçlar kullanırlardı.

Saç, deriden çıkan ve keratin adlı bir proteinden yapılmış olan cansız ipliksi uzantılardır. Tek bir saç teli, deri yüzeyinin biraz altında, soğansı bir yapının içinde oluşmaya başlar. Bu soğansı yapıya saç folikülü denir.

Derimizin kesiti

Derimizin neredeyse tamamı tüyler, kıllar ve saçlarla kaplıdır. Bu durumda saçımızı ormana, derimizi de ormandaki ağaçlara hayat veren toprağa benzetebiliriz. Derimiz öteki organlarımızı hastalığa yol açabilen mikroplardan, yaralanma ve zararlı güneş ışınlarından korur. Üstderi olarak bilinen en dış tabaka saçın ve tırnakların yapıtaşı olan keratinle kaplıdır. Ölü hücreler deri yüzeyinden dökülür. Bunların yerine üstderinin alt tabakasından yeni hücreler üretilir. Bu tabakada, derimize renk veren melanin adlı maddeler de üretilir. Altderi tabakası, sinir uçları, kılcaldamarlar, dikleştirici kaslar, ter bezleri ve yağ bezleri gibi yapıları içerir. Altderinin altındaysa yağ ve kan damarları açısından zengin derialtı bağdokusu bulunur. İşte saç folikülleri altderide ve derialtı bağdokusunda yer alırlar.

Saç folikülü, kan damarlarıyla beslenir. Bu sayede yeni hücreler oluşur. Bu hücreler, saç folikülünün içinde yer alan saç kökündeki ince saça eklenir. Böylece saç, derinin dışına doğru uzar. Bu uzama sırasında saç telindeki hücreler ölür ve saç, derimizden çıktığında artık cansız bir uzantı haline gelir. Saç teli, 3 – 10 yıllık ömrünü tamamladıktan sonra dökülür. Ama saç folikülü üç dört ay kadar süren bir aradan sonra yeniden saç üretimine başlar. Yıkandıktan sonra banyo küvetinde biriken saç tellerini görünce telaşlanmanıza gerek yok. Genç insanlar günde ortalama 40, yetişkinlerse 100 dolayında saç teli kaybederler. Bu sayı da, ortalama 100 000 saç telimizin olduğunu düşünürsek çok fazla sayılmaz.

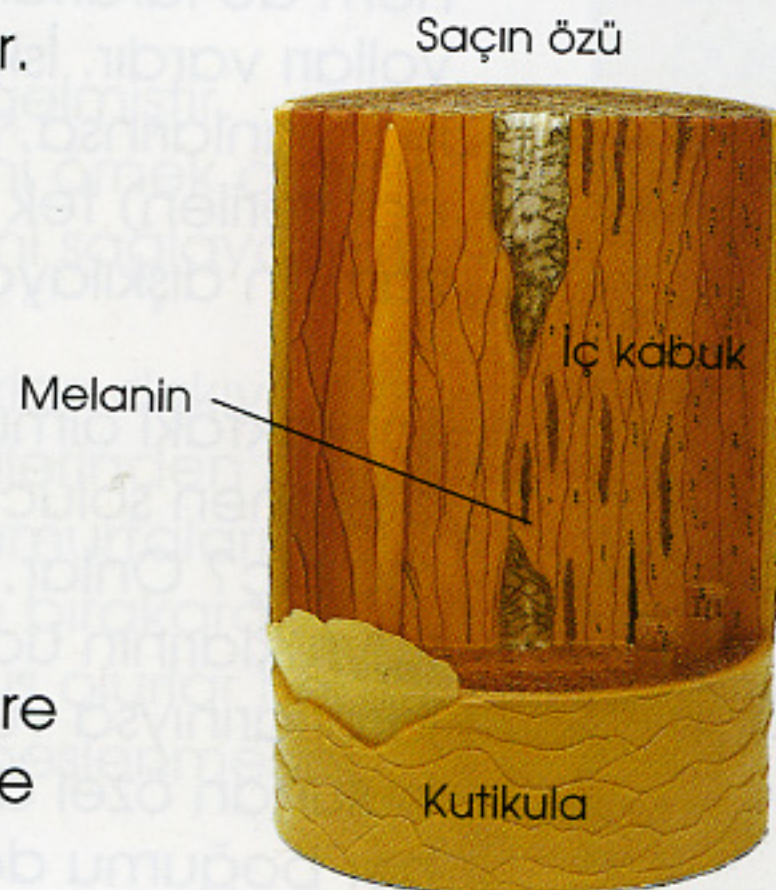
Saç foliküllerinin üst kısmında ayrıca yağ bezleri yer alır. Bunlar saçımızın kolayca uzamasını ve yumuşak kalmasını sağlar. Ama uzun süre yıkamazsak saçımız yağlanır ve yapışkan bir görünüm alır.

Saçımızla aynı yapıda fakat daha ince ve kısa olan tüylerimiz neden diken diken olur dersiniz? Her bir saç folikülünün dikleştirici bir kası vardır. Bu kas, folikülün alt kısmından üstderinin alt tabakasına kadar uzanır. Üşüdüğümüzde ya da aniden heyecanlandığımızda bu kasların kasılmasına bağlı olarak tüylerimiz dikleşir.

Peki, düz ve kıvrık saçların foliküllerinin farklı biçimlerde olduklarını biliyor muydunuz? Düz saçların foliküllerinin enlemesine kesitini aldığımızda bir daire, kıvrıklardaysa oval bir yapı elde ederiz. Afrikalıların saçları gibi çok kıvrık saçların foliküllerinin uzunlamasına kesiti bile dalgalı yapıdadır.

Saç telini bir ağaca benzetmiştik. Tıpkı bir ağacın gövdesindeki kabuk gibi saç teli de kutikula adında bir tabakayla sarılıdır. Yassı bir yapısı olan kutikula hücreleri, saçı bir evin çatısındaki kiremitler gibi sarıp sarmalar. Kutikulanın altındaysa daha yumuşak ve dikdörtgen biçimli hücreler vardır. Bu kısımda saça rengini veren melanin dağılmıştır. Sarı, kırmızı ya da koyu kahve saçta değişik melanin türleri vardır. Melanini, saç folikülünde bulunan melanosit hücreleri üretir. Saçımızın rengini belirleyen, bu hücrelerin hangi tipte ve ne kadar çok melanin ürettiğidir. Melanositler artık melanin üretemez olduklarındaysa saçımız beyazlaşır.

Bir saç telinin kesiti

...Bir gün Rapunzel, cadı yine saçlarından tutunarak kuleye tırmandığında dalgınlıkla onun nasıl olur da presten daha ağır olduğunu sormuş. Prense bulunduğu öğrenince çok öfkelenen cadı, Rapunzel'in saçlarını kısacık kesivermiş. Rapunzel'in saçları yine eski uzunluğuna kavuşmuş mudur? Ne dersiniz?

Ayşegül Yılmaz Günenç